

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА**

ЛЕПЕТЮХА АНАСТАСІЯ ВІКТОРІВНА

УДК 811. 133. 1: 81'367.7

**СИНТАКСИЧНА СИНОНІМІЯ
У ФРАНЦУЗЬКІЙ ХУДОЖНІЙ ПРОЗІ
XX – ПОЧАТКУ XXI СТОЛІТЬ**

Спеціальність 10.02.05 – романські мови

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора філологічних наук

Київ – 2020

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрах світової літератури та романської філології Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди Міністерства освіти і науки України.

Науковий консультант: академік АНВШ України,
доктор філологічних наук, професор
МІНКІН Лев Михайлович

Офіційні опоненти: доктор філологічних наук, доцент, професор
СТАНІСЛАВ Ольга Вадимівна,
Волинський національний університет
імені Лесі Українки,
завідувач кафедри романських мов та інтерлінгвістики

доктор філологічних наук, професор
КОСОВИЧ Ольга Василівна,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка,
завідувач кафедри романо-германської філології

доктор філологічних наук, доцент
МОЙСЮК Валентина Анатоліївна,
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича,
доцент кафедри романської філології та перекладу

Захист відбудеться «21» січня 2021 року о 10.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.001.11 в Інституті філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка за адресою: 01601, м. Київ, бульвар Тараса Шевченка, 14, ауд. 63.

З дисертацією можна ознайомитися в Науковій бібліотеці імені М. О. Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка за адресою: 01601, м. Київ, вул. Володимирська, 58, кім. 12.

Автореферат розісланий « » грудня 2020 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради,
кандидат філологічних наук

Клименко Л. В.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Дисертацію присвячено вивченню моно- та поліпредикативних структур із моно- і полісинонімією на рівні синтагми та висловлення у французькій художній прозі ХХ – початку ХХІ століть.

У сучасних мовознавчих студіях явище синтаксичної синонімії (далі – СС) досліджено однобічно, оскільки основна увага приділена семантичним та / або структурним характеристикам синонімічних побудов. Представники класичної наукової граматики середини минулого століття визначають синтаксичні синоніми як «конструкції, що функціонують паралельно», або «еквіваленти» (Д. Лайонз, Г. Суїт). Автор трансформаційно-породжувальної теорії Н. Хомський вважає синонімічними велику кількість синтаксично близьких конструкцій, кожний елемент яких безпосередньо пов'язаний з абстрактним представленням, що лежить у його основі, має таку саму внутрішню структуру і перебуває з ним у трансформаційних відношеннях.

У французькій лінгвістиці також небагато досліджень, присвячених СС, в яких би комплексно аналізувався цей феномен, оскільки вчені розглядають синтаксичні синоніми як структурні аналоги певних конструкцій (Ж. Дюбуа), результат синтаксичних трансформацій з неактуалізацією деяких складників висловлення (М. Гросс), ототожнюють їх з перифразою (Г. Дуалан, А. Леманн, П. Шародо), висувають гіпотезу синонімії-стимулу (Ж.-Ж. Россі).

У вітчизняному та східноєвропейському мовознавстві синтаксичні синоніми тлумачать як семантично тотожні (або близькі) та формально відмінні синтаксичні конструкції (О. Н. Гвоздев, О. В. Кличко, В. І. Кононенко, М. Ф. Палевська, В. П. Сухотін та ін.) або як структури зі стилістичними відтінками (Р. Г. Піотровський, Г. І. Ріхтер).

У наукових розвідках кінця ХХ – початку ХХІ століть спостерігається тенденція до вивчення СС у дихотомії мова – мовлення (Л. О. Качанова, П. О. Лекант), дослідження когнітивної ситуації, що відображається у висловленні, фрагмента дійсності та її семантико-синтаксичної моделі (Н. О. Гурдаєва, О. А. Карліна, В. Ю. Копров, Ю. І. Леденьов та ін.). Водночас деякі мовознавці (А. Голдберг, Е. В. Кларк) постулюють принцип синтаксичної несинонімії.

Розглянуті підходи до вивчення СС та заперечення окремими лінгвістами цього явища зумовили інтегральний аналіз моно- та поліпредикативних висловлень (далі – МПВ і ППВ) із СС, що визначено в дисертаційній роботі як різноструктурні семантично нюансовані феноменологічно реконструйовані віртуальні (мовні) моно- та полісинонімічні синтагми і пропозиції-трансформи первинних структур, що реалізуються у вигляді мовленнєвих інновацій-результату креативно-творчої діяльності мовця з урахуванням комплексу когнітивних складників континууму мова → мовлення на осі оперативного часу (темпорального простору, в якому діє механізм актуалізації мови в мовленні, що охоплює внутрішні та зовнішні когнітивні поліоперації від початкової до фінальної фази побудови висловлень) кінетизму (руху) думки.

Актуальність теми дисертації зумовлено необхідністю комплексного системно-функціонального (структурний, семантичний, прагматичний,

стилістичний і когнітивний аналізи) дослідження феномена синтаксичної моно- та полісинонімії на рівні синтагми і висловлення в моно- та поліпредикативних конструкціях у французькій художній прозі ХХ – початку ХХІ століть з урахуванням теорії ментального кінетизму.

Гіпотеза наукової праці ґрунтується на припущенні про можливість зворотної реконструкції (мовлення → мова) віртуальних трансформаційних процесів, у результаті яких формуються мікрополя первинних синтагм і пропозицій та вторинних синонімічних конструкцій у межах функціонально-семантичного макрополя (далі – ФСМ) СС, вихідною точкою якої є спостереження мовленнєвих інновацій реципієнтом інформації.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертацію виконано в межах наукової теми «Єдність системного та функціонального вивчення романських мов в аспекті інтегративної прагматики (синтаксис, семантика, прагматика)» (державний реєстраційний номер 0120U101303, дата реєстрації 27 лютого 2020 р.), що розробляється на кафедрі романської філології ХНПУ імені Г. С. Сковороди. Тему дисертації затверджено вченою радою ХНПУ імені Г. С. Сковороди, протокол № 7 від 25 жовтня 2018 р., уточнено вченою радою ХНПУ імені Г. С. Сковороди, протокол № 7 від 28 жовтня 2019 р.

Мета роботи – виявлення та інтегральне системно-функціональне дослідження моно- та полісинонімії на рівні синтагми і моно- та поліпредикативних висловлень у французькій художній прозі ХХ – початку ХХІ століть в аспектах семіозису, синтаксичної стилістики та теорії ментального кінетизму.

Поставлена мета передбачає розв'язання таких **завдань**:

– представити синтез наукових праць із СС і сформулювати теоретичні положення щодо витлумачення цього явища з позицій феноменології, синтаксису, семантики, прагматики, синтаксичної стилістики та концепції ментального кінетизму в континуумі мова → мовлення;

– уточнити науковий зміст терміна «синтаксична синонімія» порівняно з лексичною та лексико-синтаксичною синонімією;

– розробити методологічну базу для виявлення та комплексного дослідження МПВ і ППВ із різними головними лексемами з синтаксичною моно- та полісинонімією на рівні синтагми і висловлення;

– визначити особливості референціальних відношень у висловленнях із СС зі збереженням або порушенням мовного режиму інциденції;

– установити взаємозв'язки СС і полісемії;

– розкрити механізми системної (мовної) феноменологічної побудови і трансформації синтаксичних синонімів та зворотно реконструювати мікрополя віртуальних синонімічних рядів у межах ФСМ СС;

– з'ясувати семантико-синтаксичні та прагматичні особливості висловлень із СС як мовленнєвих інновацій-преференціальних опцій із різноманітними емерджентними (незапрограмованими) ко(н)текстуальними значеннями, що становлять результат авторської креативно-творчої діяльності;

– виявити нелюдичні та граматизовані й типові та нетипові аграматизовані синонімічні структури-елементи різних видів авторської мовної гри та визначити їхню роль у прагматичному плануванні розповіді;

– схарактеризувати явища звуження, розширення та кількісної рівнокомпонентності (термін наш. – А. Л.) при СС;

– побудувати типології моно- та полісинонімічних моно- і поліпредикативних висловлень із різними головними лексемами в сучасній французькій художній прозі;

– визначити шляхом «альтернативного» лінгвістичного експерименту як однієї зі стратегій мовної гри адресата ступінь ко(н)текстуальної пертинентності компресованих, розширених і кількісно рівнокомпонентних монопредикативних та сполучникових і безсполучникових поліпредикативних моно- та полісинонімічних висловлень з експліцитною, імпліцитною та експліцитно-імпліцитною предикацією.

Об’єктом дослідження є моно- та поліпредикативні конструкції із синтаксичною моно- і полісинонімією на рівні синтагми або висловлення у французькій художній прозі ХХ – початку ХХІ століть.

Предмет дослідження – синтагматична синтаксична моно- та полісинонімія й синтаксична моно- або полісинонімія на рівні висловлення в монопредикативних та сполучникових і безсполучникових поліпредикативних структурах сучасної французької художньої прози.

Матеріалом дисертаційної роботи обрано прозові твори французьких письменників ХХ – початку ХХІ століть. Методом суцільної вибірки виокремлено 7800 МПВ та ППВ із СС, з яких 6500 – репрезентують тенденції французької мовотворчості ХХ століття; 1300 – французьку літературу початку ХХІ століття, розкриваючи модерністські мовотворчі практики.

Положення, які виносяться на захист:

1. Синтаксичні синоніми становлять складні мовно-мовленнєві знаки, що формуються в просторі *оперативного часу кінетизму думки*, згідно з *триномом каузативу* (породження) *мовно-мовленнєвого акту* Г. Гійома: розумові операції → мова → мовлення в результаті поетапних когнітивних поліоперацій (діяльності психомеханізмів): *феноменологічні* деструкція та реконструювання буття і його структур та категорій (несвідома діяльність психомеханізмів (первинна свідомість)) → глибинні *сублінгвістичні схеми*, або мінімальні одиниці ментальної інформації (підсвідомий шар вторинної свідомості (усвідомлена діяльність психомеханізмів)) → первинні (стрижневі) синтагми і пропозиції (поверхневий шар вторинної свідомості) → феноменологічно реконструйовані вторинні редуковані, розширені та кількісно рівнокомпонентні різноструктурні семантично нюансовані однобазові (з одним термінальним ланцюжком) та двобазові (з кількома термінальними ланцюжками) синонімічні трансформи (поверхневий шар вторинної свідомості) з відмінним сигніфікативним і зі схожим денотативним значеннями, серед яких комунікант обирає преференціальну для певного ко(н)тексту конструкцію, що характеризується асиметрією сигніфікативного та денотативного значень.

2. СС формується в межах *функціонально-семантичного макрополя*, що містить мікрополе первинної структури та мікрополя синонімічного ряду вторинних структур-трансформів: приблизної структури, структури, що наближається, близької, подібної і ко(н)текстуально адекватної структур. Остання реалізується в певному ко(н)тексті у вигляді *людичної* або *нелюдичної* розширеної, звуженої чи кількісно рівнокомпонентної функціональної домінанти-граматизованої (нормативної) або аграматизованої (ненормативної) конструкції з різноманітними емерджентними ко(н)текстуальними значеннями. Усі інші члени синонімічного ряду становлять потенційні домінанти, що актуалізуються в різних ко(н)текстах.

3. При СС відбувається різна номінація синонімічними побудовами складників стрижневої структури. Референціальні відношення в МПВ та ППВ із СС корелюють із *режимом інцидентії*: у процесі актуалізації певних елементів віртуального «комплексу референтів» спостерігається збереження (експлікація та фокалізація ідентичних з первинною структурою референтів: семантичне ядро = синтаксичне ядро) або порушення (імплікація певних складників стрижневої структури й актуалізація та / або фокалізація нових референтів: семантичне ядро \neq синтаксичне ядро) мовного режиму інцидентії.

4. У процесі каузації мовно-мовленнєвого акту при першому формальному перехваті (зупинці) руху думки на осі оперативного часу формуються прості мовні знаки (слова), синонімічні відношення між якими реалізуються у вигляді лексичної синонімії; при другому перехваті створюється СС рівня синтагми. СС на рівні висловлення з'являється під час третього перехвату. Лексико-синтаксична синонімія виникає за умови переходу лексичної синонімії в синонімію синтагми / висловлення. Абсолютна синонімія виявляється тільки на рівні лексичних одиниць та характеризується симетрією сигніфікативного і денотативного значень мовно-мовленнєвого знака. Часткова синонімія спостерігається на рівні лексичної, лексико-синтаксичної і синтаксичної синонімії. У синтагмах та висловленнях існування абсолютної синонімії не можливе, оскільки при СС актуалізується сукупність віртуальних референтів з імплікацією та / або фокалізацією певних елементів зі збереженням семантичного континууму між стрижневою і преференціальною структурами.

5. *Узагальнена котекстуально-контекстуальна полісемія* і синонімія перебувають в ієрархічних відношеннях. При лексико-синтаксичній синонімії створюється дворівнева ієрархія полісемій: полісемічний простий мовно-мовленнєвий знак виступає в одному значенні у схожій за структурними ознаками синонімічній конструкції; зі свого боку, лексико-синтаксична синонімія входить до узагальненої котекстуально-контекстуальної полісемії. При СС полісемічні відношення виявляються на рівні узагальненої котекстуально-контекстуальної полісемії, тобто під час актуалізації синонімічних синтагм і висловлень у різних комунікативних ситуаціях.

6. Між СС і перифразою, яка включає різні види мовленнєвих інновацій-системних трансформів, установлюються родо-видові відношення. У процесі трансформації первинної структури формуються: 1) *функціонально транспоновані* моно- та поліпредикативні конструкції із СС (зі зміною обсягу,

рівною кількістю лексичних елементів або з конверсією) із номінальною, прономінальною, нумеральною, вербальною, ад'єктивною, адвербіальною, дієприкметниковою та дієприслівниковою головними лексемами, яким відповідають різні моделі синонімічних «дериваційних дерев»; 2) *нетранспоновані* розширені, компресовані та кількісно рівнокомпонентні моно- і поліпредикативні структури з одинарною, подвійною, потрійною тощо синонімізаціями на рівні синтагми або пропозиції в межах одного або кількох ФСМ, актуалізація яких зумовлена особливостями ідіостилю автора та стратегіями *авторської мовної гри*, які полягають: а) у використанні синонімічних розширених або рівнокомпонентних граматизованих конструкцій; б) у реалізації граматизованих та аграматизованих структур із недостатністю вираження; в) в актуалізації типових і нетипових аграматизованих висловлень; з метою полегшення або ускладнення інтерпретації інтенції письменника.

7. Процедури вибору та актуалізації суб'єктом мовлення людичних або нелюдичних синтаксичних структур видаються можливими завдяки сукупності механізмів *передлінгвістичної, лінгвістичної і дискурсивної інтуїції*, що діють на рівні різних компонентів триному каузації мовно-мовленнєвого акту та дослідження функціонування яких здійснюється шляхом *методу інтроспекції*, що виявляється в усвідомленні діяльності психомеханізмів з формування сублінгвістичних схем та простих і складних мовних знаків, безпосередньому баченні людиною у своїй свідомості їхніх характеристик та виборі й актуалізації ко(н)текстуально пертинентних побудов. Інтроспекція становить продовження процесу спостереження об'єктивної реальності, який починається на етапі, що передує каузації мовно-мовленнєвого акту (довпорядкована ситуація), тобто між спостереженням і інтроспекцією, яка покриває інтуїтивні операції формування та реалізації мовних знаків, наявний певний континуум.

8. Реципієнт інтерпретує синтаксичні одиниці шляхом *одно- та двобічної подвійної мовних ігор*, основними стратегіями яких є *зворотна реконструкція системних трансформаційних процесів та «альтернативний» лінгвістичний експеримент*. Дослідження операцій побудови, трансформації та актуалізації простих і складних мовних знаків здійснюється в континуумі спостереження мовленнєвих інновацій → інтроспекція адресата, яка полягає в оцінці правильності, ко(н)текстуальної доречності різноманітних конструкцій, їхньому зіставленні зі структурами, наявними в поверхневому шарі вторинної свідомості адресата із залученням дискурсивної та лінгвістичної інтуїції. Дискурсивна інтуїція, яка вступає в дію в процесі спостереження актуалізованих структур, містить упевненість адресата в істинності лінгвістичного експерименту, що ним проводиться. Лінгвістична інтуїція, яка полягає в осягненні природи аналізованого об'єкта або ситуації на основі знання універсальних законів мови, корелює з інтроспективним аналізом адресата.

9. Зворотну реконструкцію синонімічних конструкцій можна здійснити до первинної синтагматичної, моно- або поліпредикативної структури, що формується в поверхневому шарі вторинної свідомості (усвідомлена діяльність психомеханізмів). Передлінгвістичні операції, що діють на рівні первинної свідомості (неусвідомлена активність психомеханізмів), та процес

побудови сублінгвістичних схем, що належать підсвідомому шару вторинної свідомості, не доступні для аналізу реципієнта.

10. Однобічна мовна гра адресата полягає в інтерпретації повідомлення за допомогою зворотної реконструкції мовних трансформаційних процесів + визначенні ступеня *ко(н)текстуальної пертинентності* нелюдичної актуалізованої структури шляхом підстановки всіх членів синонімічного ряду в певний ко(н)текст, тобто «альтернативного» лінгвістичного експерименту; двобічна подвійна мовна гра – в інтерпретації повідомлення + намаганні розпізнати авторську комунікативну інтенцію з актуалізації людичних структур + визначенні ступеня пертинентності первинної, вторинних та людичної ко(н)текстуально адекватної синонімічних структур. Однобічна мовна гра, що передбачає наявність одного (віртуального) партнера – мови, завжди вдала; натомість двобічна подвійна (з двома партнерами – адресантом та мовою) мовна гра може виявитися як вдалою, так і невдалою, залежно від успіху або провалу (при недостатності вираження або актуалізації певних нетипових аграматизованих конструкцій) «альтернативного» лінгвістичного експерименту.

Методи дослідження. Комплексна методика дослідження ґрунтується на використанні *загальнонаукових (спостереження, опис, систематизація, узагальнення) методів*, що дозволили ідентифікувати та проаналізувати структурні, семантичні, прагматичні й стилістичні особливості МПВ та ППВ із СС та побудувати типології таких структур, а також спеціальних методів, зокрема: *методу феноменологічного конструювання*, застосованого для виділення етапів системних поліоперацій формування аналізованих побудов (структури та категорії буття → сублінгвістична схема → первинна структура → вторинні структури); *трансформаційного методу*, що дав змогу виявити структурно-семантичні особливості первинних та вторинних синонімічних конструкцій у мові та мовленні; *методу зворотної реконструкції* (мовлення → мова), що дозволив шляхом безпосереднього спостереження видимих фактів мовлення побудувати синонімічні ряди віртуальних трансформів та виявити первинну синтагму / пропозицію кожного ФСМ. *Семіологічний аналіз* залучено для визначення структурних, семантичних, прагматичних та когнітивних характеристик висловлень із СС у сучасній французькій художній прозі, які відображають індивідуально-авторське сприйняття реального світу; *інтерпретаційний та лінгвостилістичний аналізи* дозволили розкрити особливості ідіостилю письменників певного періоду їхньої творчості та виділити різні типи авторської мовної гри; за допомогою «альтернативного» лінгвістичного експерименту визначено ступені ко(н)текстуальної пертинентності кожного члена синонімічного ряду; *процедура кількісних підрахунків* забезпечила виявлення тенденцій поширення різних типів МПВ та ППВ із синтаксичною моно- і полісинонімією у 72 французьких прозаїків ХХ – початку ХХІ століть.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що *вперше в українській романістиці* моно- та поліпредикативні висловлення із СС визначено з позицій конструктивістської епістемології як феноменологічно реконструйовані трансформи первинної структури-людичні та нелюдичні

мовленнєві інновації – результат індивідуально-авторської діяльності мовця з актуалізації редукованих, розширених або кількісно рівнокомпонентних граматизованих (усталених в мові і мовленні) та типових (усталених в мовленні й неусталених в мові) і нетипових (неусталених в мові та мовленні) аграматизованих синонімічних конструкцій. *Уперше виявлено* референціальні відношення між складниками синонімічних конструкцій з урахуванням мовного та мовленнєвого режимів інцидентії; *синонімічні структури розглянуто* як котекстуально-контекстуальні полісемічні одиниці. *Побудовано* повну типологію моно- та поліпредикативних висловлень із синтаксичною синонімією на рівні синтагми та висловлення; *виявлено* структурні та семантичні підтипи аналізованих конструкцій з різними головними лексемами. *Уперше розрізнено* моно- та полісинонімічні моно- і політрансформаційні висловлення із синтаксичною синонімією; зворотно *реконструйовано* мікрополя віртуальних синонімічних рядів у межах ФСМ СС та *вмотивовано* ко(н)текстуальну пертинентність актуалізованої структури за допомогою «альтернативного» лінгвістичного експерименту як однієї зі стратегій однобічної (адресат → мова) та подвійної двобічної (адресант ↔ адресат → мова) мовних ігор адресата.

Теоретичне значення роботи. Основні положення і висновки дисертації є значним внеском у сучасне романське мовознавство, зокрема: когнітивну та психолінгвістику, теорію семіозису і ментального кінетизму (процедури феноменологічної перебудови всесвіту та зворотної реконструкції етапів системної трансформації первинних структур, відправною точкою яких є перцептивне сприйняття предметів і явищ об'єктивної реальності), синтаксичну стилістику (ідіостильові особливості реалізації граматизованих та аграматизованих редукованих, розширених і кількісно рівнокомпонентних синонімічних структур, типи і стратегії авторської мовної гри), інтегративну прагматику (аналіз семантико-синтаксичних і прагматичних особливостей МПВ та ППВ із СС). Результати дослідження можуть стати підґрунтям для подальших наукових розвідок на матеріалі дискурсивних фрагментів із синонімічними конструкціями різних стилів і жанрів (публіцистичного, медійного, інтернет-дискурсу тощо) сучасної французької мови.

Практичне значення дисертації. Основні здобутки роботи можуть бути використані в теоретичних курсах із граматики французької мови (розділи «Синтаксис», «Прагматичні аспекти висловлення»), загального мовознавства (розділ «Мова й мовлення»), стилістики французької мови (розділи «Лінгвостилістичний аналіз художнього тексту», «Синтаксис художнього тексту», «Аналіз художнього мовлення»), а також у спецкурсах із лінгвопрагматики, дискурсології і романістики. Теоретичні постулати наукової розвідки, методи роботи з мовленнєвим матеріалом можливо використовувати в науковій діяльності як учених-теоретиків, так і викладачів-практиків філологічних спеціальностей, а також при написанні курсових, дипломних і магістерських робіт.

Особистий внесок здобувача. Усі висунуті в роботі наукові ідеї та викладені результати дослідження отримані одноосібно; публікації з теми дисертації підготовлені й надруковані без співавторства.

Апробацію результатів дослідження здійснено на науково-методичних семінарах та на об'єднаних засіданнях кафедр світової літератури і романської філології Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди; основні положення, проблематику дисертації оприлюднено на *тринадцятьох* всеукраїнських та міжнародних наукових конференціях: «Наука, освіта, суспільство: актуальні питання і перспективи розвитку» (Київ, 2016); «Каразінські читання: Людина. Мова. Комунікація» (Харків, 2017, 2018, 2019, 2020); «Пріоритети сучасної філології: теорія і практика» (Ужгород, 2017); «Структурно-семантичні і когнітивно-дискурсивні парадигми сучасного романського мовознавства» (Чернівці, 2017); «Актуальные проблемы современной науки» (Москва – Астана – Харьков – Вена, 2017); «Філологія: сучасний погляд на вивчення актуальних проблем» (Запоріжжя, 2018); «Художні феномени в історії світової літератури: перехід мови в письменництво («Постколоніальні стратегії»)» (Харків, 2018); «Актуальні проблеми філологічної науки: сучасні наукові дискусії» (Одеса, 2018); «МОВИ, НАУКИ ТА ПРАКТИКИ» (Дніпро, 2018); «Проблеми зіставної семантики» (Київ, 2019); на *п'ятьох* закордонних конференціях: «Filologia, socjologia i kulturoznawstwo. Priorytetowe obszary badawcze: od teorii do praktyki» (Люблін, Польська Республіка, 2017); «Actual problems of science and education» (Будапешт, Республіка Угорщина, 2018); «Actual problems of the theory and practice of philological researches» (Прага, Чеська Республіка, 2018); «Philology in EU countries and Ukraine at the modern stage» (Байа Маре, Республіка Румунія, 2018); «Issues of modern philology in the context of the interaction of languages and cultures» (Венеція, Італія, 2019).

Публікації. Основні положення, теоретичні та практичні результати дисертаційної роботи висвітлено в *тридцяти семи* публікаціях: *одна* монографія, *шістнадцять* статей у фахових наукових виданнях України, серед яких *одна* у виданні, що індексується у Web of Science, *чотири* – у періодичних наукових виданнях інших держав, *дві* з них – у зарубіжних виданнях, проіндексованих у Scopus та Web of Science, а також тези доповідей на міжнародних, всеукраїнських та закордонних конференціях. Загальний обсяг публікацій – 36,95 друк. арк.

Обсяг і структура роботи. Дисертація складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків до них та загальних висновків, додатків, списку використаних джерел (549 позицій, з яких 185 – іноземними мовами), довідкової літератури (27 позицій), джерел ілюстративного матеріалу (74 найменування). Загальний обсяг роботи становить 549 сторінок, основний текст – 454 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

У **вступі** обґрунтовано вибір теми та актуальність проблеми, сформульовано мету, гіпотезу та положення наукового студіювання, винесені на захист, визначено завдання, об'єкт, предмет і методи дослідження, розкрито наукову новизну та теоретичне і практичне значення одержаних результатів, зазначено форми їхньої апробації та схарактеризовано структуру роботи.

У першому розділі «**Основи теорії синтаксичної синонімії**» розглянуто підходи до вивчення СС у вітчизняному та зарубіжному мовознавстві, з'ясовано статус цього мовно-мовленнєвого феномена, виявлено корелятивні зв'язки між референцією й режимами інциденції при СС, а також між СС і перифразою та полісемією, умотивовано різницю між лексико-синтаксичною і синтаксичною синонімією, виокремлено складники ФСМ СС, проаналізовано явища звуження, розширення та кількісної рівнокомпонентності при формуванні синонімічних конструкцій, побудовано типологію моно- та поліпредикативних МПВ і ППВ із різними головними лексемами.

У дисертації проведено комплексний аналіз явища СС у континуумі мова → мовлення, що ґрунтується на провідній теорії ментального кінетизму Г. Гійома та його однодумців Ф. Брюно, М. Валетта, Р. Валена, Л. М. Мінкіна та ін., й інтегрує доробки структуралістів, які постулювали відсутність у мові власних точно визначених функцій або повну незалежність форми від функції (Е. Бенвеніст, Ф. де Соссюр, Н. Хомський); та функціоналістів, які розуміли мову як систему знаків, що використовується для досягнення певних цілей, виконання певних функцій (А. Мартіне, Р. О. Якобсон).

У процесі каузації дискурсу згідно з триномом Г. Гійома (розумові операції → мова → мовлення), якому передують допорядкований етап (турбулентна думка), мовні знаки, що розглядаються лінгвістами у мисленні людини (мовна система) і з погляду інтенції комуніканта в мовленні, актуалізуються як мовно-мовленнєві знаки з урахуванням їхньої граматичної та семантичної доречності в контактному та / або дистантному ко(н)текстах. У просторі оперативного часу кінетизму думки відбувається феноменологічна деструкція та реконструкція структур і категорій буття. У результаті таких когнітивних поліоперацій (діяльності психомеханізмів) утворюється первинна (стрижнева) синтагма або пропозиція з максимально заповненими синтаксичними позиціями та з певним семантичним значенням. В основі її побудови лежать сублінгвістичні схеми, або типові моделі, за зразком яких відтворюються численні мовні знаки. Унаслідок трансформації первинної структури в мові формуються феноменологічно реконструйовані синтагми або пропозиції, серед яких мовець обирає ко(н)текстуально пертинентну структуру.

При СС устанавлюються відношення різної номінації компонентів стрижневої синтагми / пропозиції, тобто відношення спільної референції. При цьому в преференціальній опції актуалізуються та / або фокалізуються нові референти чи імплікуються певні елементи віртуального «комплексу референтів». Із погляду референції лексеми з транспредикативними функціями (частини мовлення, що не називають понять) та деякі темпоральні прислівники слугують стимуляторами (*déclencheurs*) (термін М. Шаролля) ідентифікації референта у вигляді номінальної, вербальної, ад'єктивної тощо лексем. Референція дискурсивних одиниць, зокрема синтаксичних синонімів, тісно пов'язана з режимом інциденції складників МПВ та ППВ. У процесі актуалізації компонентів «комплексу референтів» при СС відбувається збереження (семантичне ядро = синтаксичне ядро) або «порушення» (семантичне ядро ≠ синтаксичне ядро) мовного режиму інциденції:

(1) *J'estimais en avoir assez vu* (Boulle, L'énergie du désespoir). Первинна пропозиція наведеного МПВ *j'estimais que j'en avais assez vu* характеризується таким мовним режимом інциденції: ІЛ: S + P1 + S + P2 (Inf) (фокалізований референт), де ІЛ – мовна інциденція; S – підмет, субстантив, прономінальний / нумеральний компоненти, номінальна синтагма; P – присудок, предикат, предикативна синтагма; Inf – інфінітив. Мовленнєвий режим інциденції є ідентичним мовному режиму інциденції (фокалізація інфінітива): ID: P1 + P2 (Inf) (фокалізований референт), де ID – мовленнєва інциденція.

(2) *Le chemin allait s'élargissant* (Genevoix, La motte rouge). Стрижнева структура *le chemin s'élargissait* має такий мовний режим інциденції: ІЛ: S + P (фокалізований референт). У мовленні інформант реалізує преференціальну опцію з новим фокалізованим референтом (десемантизованим предикатом *aller*), змінюючи мовний режим інциденції: ID: S + P (фокалізований референт) + G, де G – герундій (дієприслівник).

На осі оперативного часу актуалізації мови в мовленні поступовий рух думки супроводжується зупинками (перехватами думкою своєї власної діяльності), що забезпечуються психомеханізмами, які використовує мислення для побудови простих і складних мовних знаків. При першому перехваті думки (з'єднання та аглютинація словотвірних елементів) формується лексична синонімія (далі – ЛС). СС рівня синтагми створюється при другому (з'єднання слів), а СС МПВ і ППВ – при третьому (з'єднання синтагм) перехватах думки згідно з певною інтенцією мовця. Лексико-синтаксична синонімія (далі – ЛСС) формується в разі переходу ЛС у синонімію синтагми / пропозиції. Отже, у процесі каузації мовно-мовленнєвого акту наявний континуум ЛС → СС.

Аналіз МПВ та ППВ із СС дозволив виявити векторно-ієрархічні взаємозв'язки між полісемією і синонімією: а) дворівнева ієрархія: лексична полісемія → ЛСС (реалізація одного значення полісемічного простого знака у формально схожій синонімічній конструкції) → узагальнена котекстуально-контекстуальна полісемія; б) однорівнева ієрархія: СС → узагальнена котекстуально-контекстуальна полісемія (актуалізація синонімічних структур у різних лінгвістичних та екстралінгвістичних контекстах).

Важливим критерієм дослідження синонімічних перетворень одних моно- та поліпредикативних конструкцій в інші побудови зі схожою семантикою є їхня здатність до перифразування, тобто до синонімічних заміни (реалізації різних синтаксичних опцій). На осі оперативного часу руху думки в процесі трансформації системної первинної структури (денотативного ядра) формуються два типи синонімічних конструкцій: однобазові (з одним трансформаційним термінальним ланцюжком) та двобазові (з двома та більше трансформаційними термінальними ланцюжками) трансформи, наприклад: (3) *Avant de m'endormir, j'accomplis enfin un geste révolutionnaire : je retire ma montre* (Beigbeder, L'amour dure trois ans). Підрядне висловлення ППВ (3) становить компресовану мовленнєву інновацію з одним термінальним ланцюжком: *avant que je m'endorme* → *avant de m'endormir*. У прикладі (4) *De retour à Paris, Camille organisa sa vie* (Cardinal, La souricière) ініціальна

адвербіальна синтагма є двобазовим синонімічним трансформом з таким синонімічним рядом: *quand / lorsque elle fût retournée... → étant retournée... → retournée... → de retour... .*

Вивчаючи процес перифразування, доцільно враховувати ступінь семантико-синтаксичної сполучуваності (валентності) компонентів синтаксичних структур. При СС складники синтагм та висловлень характеризуються вільною комбінаторикою та (рідше) обмеженою комбінаторикою в семантичному плані та усталеною синтаксичною (окрім нетипових аграматизованих висловлень) комбінаторикою, що обумовлює існування певних моделей «дериваційних дерев» (термін А. Абейє) для синтаксичних опцій з різними головними лексемами (інфінітивних, номінальних, дієприкметникових тощо висловлень), біфуркація яких залежить від кількості та компонування лексем, та які мають специфічну для кожної нетипової аграматизованої мовленнєвої інновації структуру. Наявність синтактико-семантичних та функціональних зв'язків між денотативними ядрами і вторинними синтагмами та пропозиціями-членами одного синонімічного ряду з певною моделлю «дериваційного дерева» зумовила використання польового підходу до вивчення СС. Схематично ФСМ СС можна зобразити так:

Рис. 1 Функціонально-семантичне макрополе СС

Серед членів синонімічного ряду, що характеризуються різним ступенем семантико-синтаксичної схожості зі стрижневою структурою, мовець обирає ко(н)текстуально пертинентну конструкцію, яка актуалізується у вигляді функціональної доміанти-компресованої, розширеної або кількісно рівнокомпонентної мовленнєвої інновації (синтагми або висловлення) з різними емерджентними ко(н)текстуальними значеннями згідно з певним прагматичним плануванням розповіді, наприклад: (5) *Nous étions sûrs de ne jamais nous quitter* (Cossé, *Les Chambres du Sud*) (редукований синонімічний трансформ первинної

поліпредикативної пропозиції *nous étions sûrs que nous ne nous quitterions jamais*); (6) *Lui, tout prouve qu'il s'est tué de la manière la plus fortuite* (Boileau-Narcejac, Schuss) (розширена анафоричним займенником *lui* мовленнєва інновація зі стрижневою монопредикативною пропозицією *il s'est tué de la manière la plus fortuite*); (7) *Et Lucienne n'est pas seule à m'avoir dit du mal de Jean* (Chonez, L'ascenseur) (кількісно рівнокомпонентний трансформ підрядної первинної пропозиції *qui m'a dit du mal de Jean*).

Аналіз прикладів МПВ та ППВ із СС французької художньої прози ХХ – початку ХХІ століть дозволив побудувати структурно-семантичну типологію моно- та полісинонімічних конструкцій із різними головними лексемами:

1. Синтагматична СС або СС на рівні висловлення у МПВ, ускладнених дієприкметниковим або дієприслівниковим зворотами: а) зі звуженням монопредикативного денотативного ядра з дієприкметниковою, дієприслівниковою, номінальною, прономінальною, нумеральною, вербальною, прикметниковою та прислівниковою головними лексемами; б) із вербальним розширенням первинної монопредикативної структури.

2. Синтагматична СС або СС на рівні висловлення неускладнених дієприкметниковим / дієприслівниковим зворотами МПВ: а) зі звуженням стрижневої синтагми, моно- чи поліпредикативної пропозиції та з вербальною, номінальною, займенниковою, нумеральною, ад'єктивною, адвербіальною, дієприкметниковою або дієприслівниковою ядерними лексемами; б) із вербальним, номінальним, нумеральним, займенниковим, прикметниковим і прислівниковим розширенням стрижневої синтагми або монопредикативної пропозиції; в) із кількісною рівнокомпонентністю елементів синтагм та висловлень.

3. Синтагматична СС, СС на рівні матричного (термін Ф. Марсака), підрядного, частини безсполучникового та цілого висловлень у ППВ: а) зі звуженням моно- або поліпредикативної стрижневої структури з номінальною, прономінальною, нумеральною, вербальною, прикметниковою, дієприкметниковою, дієприслівниковою та прислівниковою головними лексемами; б) із номінальним, вербальним, займенниковим, прикметниковим та прислівниковим розширенням первинної синтагматичної або моно- чи поліпредикативної структури; в) із кількісною рівнокомпонентністю складників синтагм і висловлень.

4. Полісинонімія на рівні синтагми та висловлення в ускладнених і неускладнених МПВ-трансформів моно- або поліпредикативної стрижневої структури з такими відношеннями: звуження (звуження + звуження, звуження + розширення) + звуження, звуження (звуження + звуження, звуження + розширення) + розширення, розширення + розширення, звуження + кількісна рівнокомпонентність.

5. Полісинонімія у ППВ, ускладнених та неускладнених дієприкметниковим / дієприслівниковим зворотами, на рівні синтагми, матричного, підрядного, частини безсполучникового та цілого висловлень із первинними синтагмою, моно- та поліпредикативною пропозиціями зі звуженням + розширенням, звуженням + звуженням,

розширенням + розширенням, звуженням + кількісною рівнокомпонентністю, розширенням + кількісною рівнокомпонентністю; звуженням + розширенням + звуженням (+ звуженням), звуженням + звуженням + розширенням (+ звуженням), звуженням + звуженням + звуженням (+ звуженням), звуженням + розширенням + звуженням (+ звуженням / розширенням) + кількісною рівнокомпонентністю, наприклад: (8) *Argumenter ne servait à rien pour l'instant* (Gardel, Fort Saganne) (інфінітивне моносинонімічне МПВ із синтагматичним звуженням стрижневої підрядної пропозиції *si on argumentait ça / cela...*); (9) *Il est fameux, leur porto* (Queneau, Les derniers jours) (прикметникове моносинонімічне МПВ із катафоричним розширенням первинної монопредикативної пропозиції *leur porto est fameux*); (10) *C'est en se renonçant que toute vertu se parachève* (Gide, Les Nourritures terrestres) (подвійна синтагматична синонімія у ППВ (розширення презентативом *c'est...que* та дієприслівникове звуження первинної структури *quand on se renonce*)).

У другому розділі «**Методологічні засади вивчення синтаксичної синонімії у французькій художній прозі ХХ – початку ХХІ століть**» напрацьовано стратегію й методологічні основи проведення наукової розвідки та викладено комплексну методику аналізу моно- та поліпредикативних конструкцій із моно- і полісинонімією на рівні синтагми та висловлення з урахуванням теорії ментального кінетизму в континуумі мова → мовлення.

Загальнонаукове методичне підґрунтя дослідження формування та актуалізації моно- і поліпредикативних структур із СС становлять ідеї та концепції Г. Гійома, Р. Валена, М. Валетта, Л. М. Мінкіна, Є. А. Реферовської, Л. М. Скреліної та ін., оскільки вони спрямовані на вивчення процесу каузації мовно-мовленнєвих знаків у темпоральному просторі кінетизму думки та операцій феноменологічної побудови в мові первинних та вторинних синтагм і пропозицій та актуалізації віртуальних структур у мовленні. Отже, у дисертації використовується *системно-функціональна парадигма* аналізу явища СС, що включає положення семіозису (статична та динамічна взаємодія синтаксису, семантики і прагматики), когнітивістики, феноменології, конструктивізму, генеративно-трансформаційної граматики, синтаксичної стилістики.

Комплексний теоретико-методологічний аналіз синонімічних конструкцій французької художньої прози ХХ – початку ХХІ століть зумовлює своєрідний алгоритм поліаспектного й полірівневого вивчення моно- та полісинонімії в моно- і поліпредикативних структурах із різними головними лексемами, що складається з трьох основних етапів.

У французькій школі аналізу дискурсу виділено два підходи до дослідження дискурсивних одиниць: *аналітичний* та *інтегративний*. При аналітичному підході здійснюється декомпозиція та вивчення окремих компонентів дискурсу. Інтегративний підхід передбачає аналіз кожного дискурсивного фрагмента як динамічного феномена в дихотомії мова – мовлення на осі оперативного часу кінетизму думки.

Аналітичний підхід до вивчення синтаксичних синонімів визначає перший етап дослідження корпусу фактів: *етап зворотної реконструкції* (мовлення → мова) феноменологічно побудованої стрижневої структури та феноменологічно

реконструйованих (розширених і кількісно рівнокомпонентних) або редукованих вторинних синонімічних трансформів через безпосереднє спостереження мовленнєвих інновацій реципієнтом. У процесі зворотної реконструкції приблизно відтворено мікрополя компонентів ФСМ СС. За допомогою *дедуктивно-гіпотетичного методу*, що передбачає пізнання психологічних фактів формування мовно-мовленнєвих знаків, та *феноменологічного методу*, що дозволяє визначити когнітивні поліоперації (психомеханізми), які діють на різних рівнях свідомості, виявлено три фази феноменологічного конструювання синонімічних синтагм та пропозицій: деструкція та реконструювання структур та категорій буття (первинна свідомість (неусвідомлена активність психомеханізмів)) → формування сублінгвістичної схеми (підсвідомий шар вторинної свідомості (усвідомлена діяльність психомеханізмів)) → побудова первинної структури (поверхневий шар вторинної свідомості (усвідомлена активність психомеханізмів)) → створення синтаксично та семантично нюансованих вторинних структур (поверхневий шар вторинної свідомості).

Доведено, що зворотну реконструкцію синонімічних висловлень можливо здійснити тільки до стрижневої структури, яка формується на другій фазі усвідомленої діяльності психомеханізмів. Долінгвістичні розумові операції та підсвідомі сублінгвістичні схеми не доступні для аналізу адресата.

Схематично процес зворотної реконструкції синонімічних структур можна представити так:

Рис. 2 Зворотна реконструкція синонімічних мовленнєвих інновацій

Процедура трансформаційного аналізу та метод функціональних еквівалентностей, що полягає у взаємозаміні певних частин граматичної системи внаслідок їхньої загальної функції, дозволили виокремити в межах ФСМ СС такі типи функціонально транспонованих і нетранспонованих синонімічних одно- та двобазових моно- і поліпредикативних трансформів: 1) функціонально транспоновані ко(н)текстуально пертинентні конструкції: а) зі звуженням стрижневої структури; б) із розширенням первинної синтагми / пропозиції; в) із кількісною рівнокомпонентністю; г) із конверсією (термін А. Фрея) (зі зміною напряму залучених елементів) та кількісною

рівнокомпонентністю; г) із конверсією та розширенням стрижневої структури; 2) нетранспоновані мовленнєві інновації: а) зі звуженням первинної структури; б) із розширенням стрижневої структури; в) із кількісною рівнокомпонентністю; г) звужено-конверсивні; г) розширено-конверсивні; д) конверсивно-кількісно рівнокомпонентні; та виявити семантико-синтаксичні особливості первинних і вторинних структур і комбінаторні можливості головних лексем кожного члена синонімічного ряду.

Інтегративний підхід до дослідження дискурсивних фрагментів (аналізований конститuent дискурсу + ко(н)текстуальне оточення) включає два послідовні етапи аналізу моно- та поліпредикативних конструкцій із СС:

а) *семіологічний аналіз* системних одно- та двобазових трансформів та вивчення семантико-синтаксичних і прагматичних характеристик синонімічних мовленнєвих інновацій шляхом залучення «інтуїції судження» (дискурсивної інтуїції адресата), що виявляється завдяки використанню *методу інтроспекції* реципієнтом інформації. За допомогою «альтернативного» (термін Л. В. Щерби) *лінгвістичного експерименту*, або однієї зі стратегій одно- (адресат → мова) та двобічної подвійної (адресант ↔ адресат → мова) мовних ігор читача / слухача, що полягає в штучній заміні адресатом певного висловлення аналізованого дискурсивного фрагмента синонімічним висловленням, визначено ступінь ко(н)текстуальної пертинентності кожного члена синонімічного ряду ФСМ СС. У процесі мовної гри адресат використовує дешифрувальні та експериментальні (інтерпретація повідомлення + зворотна реконструкція віртуальних трансформаційних процесів + визначення ступеня ко(н)текстуальної адекватності нелюдичної мовленнєвої інновації) або дешифрувальні, ідентифікаційні та експериментальні (інтерпретація повідомлення + намагання розпізнати комунікативний намір автора з актуалізації та ускладнення або полегшення інтерпретації людичних синонімічних структур + зворотна реконструкція синонімічного ряду + визначення ступеня ко(н)текстуальної пертинентності людичної конструкції) моделі дослідження. Прийоми та процедури аналізу дискурсивних одиниць в *аспекті синтаксичної стилістики* дозволили виявити структурні та семантичні типи граматизованих та типових і нетипових аграматизованих синонімічних конструкцій в літературному та розмовному стилях мовлення;

б) *інтерпретаційний етап* дослідження передбачає використання *методу ідентифікації*, тобто вивчення всіх мовних явищ із погляду суб'єкта мовлення відповідно до принципу авторської інтроспекції та «інтуїтивної механіки» (термін Г. Гійома). *Лінгвостилістичний аналіз* дозволяє розкрити особливості ідіостилію автора з урахуванням індивідуальних когнітивних процесів і креативно-творчого відображення реального світу. *Ко(н)текстуально-інтерпретаційний аналіз* використано для розпізнавання комунікативної інтенції письменника та стратегій різних типів авторської мовної гри, що обумовлюють актуалізацію редукованих, розширених і кількісно рівнокомпонентних граматизованих і аграматизованих МПВ та ППВ із СС, які схематично представимо так:

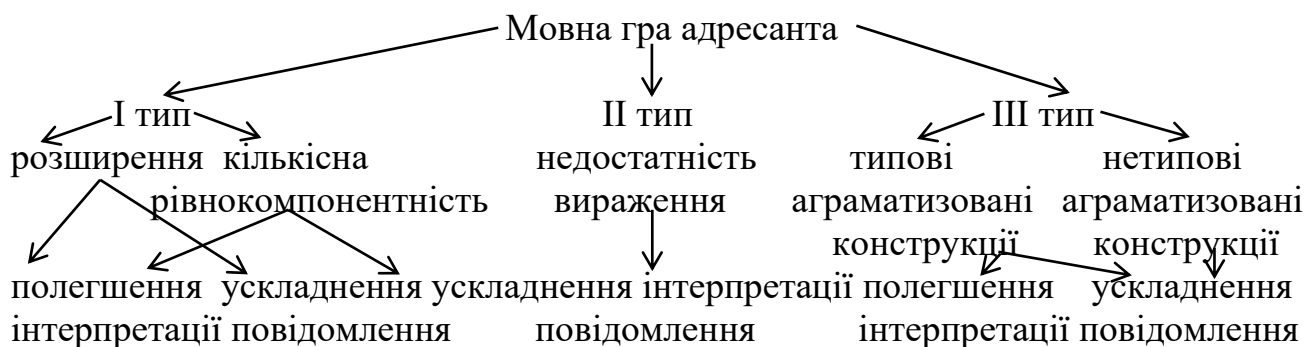

Рис. 3 Типи авторської мовної гри в процесі каузації СС

Залучення загальнонаукових (систематизація, опис, узагальнення) методів дозволило побудувати типології моно- та полісинонімічних моно- і полісуб'єктних висловлень із СС із різними головними лексемами (номінальною, вербальною, прономінальною, нумеральною, ад'єктивною, адвербіальною, дієприкметниковою та дієприслівниковою), звужених МПВ, ускладнених дієприслівниковим або суб'єктним (тим, що належить до підмета) дієприкметниковим зворотами, інфінітивних моно- і поліпредикативних структур, функціонально транспонованих та еліптичних МПВ із головною вербальною лексемою, контамінованих МПВ та ППВ, засобів адитивного розширення синонімічних неускладнених МПВ, номінальних монопредикативних конструкцій, каузативних синонімічних структур із одинарною та подвійною референціацією, умовних ППВ із СС на рівні підрядного висловлення з кондиціоналом та суб'юнктивом теперішнього і минулого часів, звужених, розширених та кількісно рівнокомпонентних конструкцій із СС на рівні підрядного або складнопідрядного висловлень.

Процедура кількісних підрахунків забезпечила виявлення загальної симптоматики поширення різних структурно-семантичних типів МПВ та ППВ із синтаксичною моно- і полісинонімією на рівні синтагми та висловлення у 72 французьких письменників ХХ – початку ХХІ століть.

У третьому розділі «Синтаксична синонімія в монопредикативних висловленнях» вивчено структурні, семантико-прагматичні і стилістичні особливості та побудовано типології граматизованих та типових і нетипових аграматизованих функціонально транспонованих і нетранспонованих ускладнених і неускладнених дієприкметниковим / дієприслівниковим зворотами монопредикативних моно- та полісинонімічних конструкцій як феноменологічно реконструйованих звужених, розширених та кількісно рівнокомпонентних трансформів первинних структур із номінальною, прономінальною, нумеральною, вербальною, ад'єктивною, адвербіальною, дієприкметниковою та дієприслівниковою головними лексемами.

У дисертації виділено чотири типи МПВ із синтаксичною моно- та полісинонімією, до яких віднесено моносуб'єктно-монопредикативні конструкції з експліцитною та з експліцитно-імпліцитною (у мовленнєвих інноваціях із дієприкметниковою / дієприслівниковою ядерними лексемами) предикацією: 1) МПВ із СС на рівні синтагм / висловлень, ускладнені

дієприслівниковим / суб'єктним дієприкметниковим зворотами, зі звуженням або розширенням стрижневої монопредикативної структури; 2) неускладнені дієприслівниковим / суб'єктним дієприкметниковим зворотами МПВ із синтагматичною СС та СС на рівні висловлення зі звуженням, розширенням віртуальних синтагми, моно- або поліпредикативної пропозиції та кількісною рівнокомпонентністю лексичних складників в актуалізованій та первинній структурах, серед яких виокремлено такі синтактико-семантичні підтипи: компресовані вербальні МПВ: а) з інфінітивом / інфінітивним зворотом підметом та присудком; б) з ініціальним (імплікація безособових конструкцій типу *il faut, on doit* або особового предиката з невизначеним «деміактивним» (активно-пасивним) (термін В. Ю. Копрова) (*il*) та визначеним активним суб'єктами дії), медіальним (заперечні конструкції з медіальною імплікацією прислівника *pas* у складному вербальному предикаті зі зміною мовного режиму інцидентії) та фінальним (структури з фінальною імплікацією непрямого додатка) еліпсисом; в) контаміновані монопредикативні структури з одинарною (з непрономінальним предикатом-«ініціатором» (термін А. Рабателя)) та подвійною (з незворотним прономінальним та зворотним предикатами-ініціаторами) референціацією без зміни мовного режиму інцидентії з предикатом-ініціатором почуттєвого або фізичного сприйняття: *se regarder, s'entendre, se sentir, sembler* тощо + Inf; із предикатом-ініціатором думки: *penser, croire, se rappeler* тощо + Inf; із перформативами: (*se*) *dire / s'excuser + de, assurer, avouer, affirmer* тощо + Inf; ад'єктивно- та дієприкметниково-вербальні структури на зразок *être sûr, persuadé, content* тощо + D (стимулятор) (*de*) + Inf; із подвійним контролем: інфінітива та прямого додатка типу P + D (*à*) + COD (прямий додаток) + Inf; г) інверсивні структури, побудовані за моделлю Pp (дієприкметник минулого часу) або аграматизований P у кондиціоналі + *je*, зі звуженням стрижневої пропозиції та з питальним зворотом *est-ce que*; г) інверсивні конструкції на зразок P у кондиціоналі + S зі звуженням первинної структури із семантичним значенням поступки; д) складні інфінітивні конструкції з адвербіальною лексевою-трансформом безособової первинної структури; розширені вербальні МПВ зі збереженням та зміною мовного режиму інцидентії: а) інфінітивні конструкції, розширені десемантизованим предикатом *aller*; б) розширені десемантизованими дієсловами *être* та *avoir* структури з надскладним минулим часом; в) пасивізовані МПВ з активним агенсом; г) МПВ з адвербіальними аналітичними конструкціями, що позначають стадію розвитку дії: *en train de, en cours de, sur le point de* тощо; г) МПВ, розширені специфічним суб'єктним інфінітивним зворотом *être + D (à) + Inf*; д) умовні висловлення з адвербіальним модалізатором *peut-être*; е) конструкції з прислівником *après* та з антепозитивним адвербіальним темпоральним розширювачем *puis*; є) нетипові аграматизовані МПВ із прислівником *seulement*; ж) МПВ з анафоричними та катафоричними особовими несаможітними (*le, la, les, en* тощо) та самостійними (*moi, lui, nous* тощо) займенниками; и) МПВ із питальним займенником *que* та інверсивні питальні структури з особовим займенником третьої особи *il*; і) безособові висловлення із займенником *il*; і) МПВ із дейктичними

та вказівними займенниками *cela, ça*; кількісно рівнокомпонентні МПВ: а) пасивізовані конструкції з неактивним агенсом, детермінованим у дистантному ко(н)тексті; б) інфінітивні звороти, побудовані за моделлю *être* + Ср (предикативний додаток) + D (*à*) + Inf або *avoir* + COD + D (*à*) + Inf; звужені номінальні МПВ: а) з апозитивними субстантивом або номінальною синтагмою; б) еліптичні ідентифікувальні, характеризувальні, атрибутивні, просторово- та темпорально-локативні, екзистенційні та процесуальні висловлення або синтагми; в) з еліптичними синтагмами з кореференцією (у дисертації розрізнено кореференцію та анафоричну і катафоричну ко-референцію: першу визначено як відношення ко(н)текстуальної референціальної залежності з неможливістю елімінації одного з кореферентних компонентів; другу – як семантичну надлишковість розширювача стрижневої структури, що позначає вже експлікований референт); г) з ініціальною номінальною синтагмою, яка вводиться адвербіальними та препозитивними D *dès, une fois, à peine, à* тощо з темпоральним семантичним значенням; г) із номінальною синтагмою, побудованою за моделлю *sans* + С (додаток) + S + P з умовним або концесивним семантичними значеннями; д) із номінальною синтагмою, що вводиться сполучниками підрядності *bien que / quoique, parce que* із семантичним значенням поступки та причини; е) номінально-вербальні; звужені еліптичні прономінальні характеризувальні, темпорально-локативні, атрибутивні та екзистенційні МПВ; нумеральні атрибутивні, локативні та екзистенційні еліптичні конструкції; МПВ, розширені еквівалентною номінальною, прономінальною або нумеральною анафорою в контактному ко(н)тексті; компресовані ад'єктивні МПВ: а) характеризувальні еліптичні; б) апозитивні; в) із предикатом-ініціатором перцепції; г) з ініціальною головною лексемою, що вводиться адвербіалізованим D *une fois*; г) із D-сполучником підрядності *bien que*; конденсовані адвербіальні МПВ: а) еліптичні локативні та екзистенційні; б) із дієсловом-ініціатором перцепції; в) з ініціальним адвербіалізованим субстантивом *une fois*; г) із D-адвербіалізаторами (у дисертаційній роботі розрізнено відвербальні субстантиви, які становлять складники номінальних висловлень (*au retour, à la tombée* тощо), і адвербіалізатори, або адвербіальні вислови (*de retour, de passage* тощо), що актуалізуються в прислівникових висловленнях); г) з ініціальним прислівником, що заміщує предикативну синтагму в синонімічних побудовах; компресовані еліптичні характеризувальні дієприкметникові МПВ та поодинокі звужені дієприслівникові МПВ; розширені анафоричними, катафоричними займенниками та прономінальним компонентом *que* ад'єктивні МПВ; розширені ад'єктивізованими прислівниками (типу *bien*) адвербіальні МПВ; 3) ускладнені та неускладнені дієприслівниковим / суб'єктним дієприкметниковим зворотами моно- та політрансформаційні (із функціонуванням одного або кількох ФСМ у синтагмі та кількох ФСМ у висловленні) МПВ із полісинонімією: а) на рівні синтагми (звуження + звуження; розширення + звуження); б) на рівні висловлення (звуження (звуження + звуження, звуження + розширення) + звуження; звуження (звуження + звуження, звуження + розширення) + розширення, розширення + розширення, звуження або розширення + кількісна рівнокомпонентність).

Усі МПВ із СС становлять нелюдичні та людичні мовленнєві інновації, реалізовані автором із метою полегшити або ускладнити інтерпретацію повідомлення адресатові, який, за допомогою зворотної реконструкції процесів трансформації первинної структури та «альтернативного» лінгвістичного експерименту, що може виявитися невдалим у випадку з недостатністю вираження або актуалізації певних нетипових аграматизованих конструкцій, визначає ступінь ко(н)текстуальної пертинентності кожного члена віртуального синонімічного ряду, наприклад:

(11) *Aussitôt assise, elle commanda un troisième whisky* (de Villiers, L'homme de Kabul).

У МПВ (11) ініціальний дієприслівниковий зворот містить D *aussitôt* для передачі безпосередньої послідовності подій. Синонімічний ряд аналізованого двобазового трансформу має такий вигляд: *aussitôt qu'elle se fut assise* (стрижнева структура) → *aussitôt qu'assise* (близька структура) → *aussitôt assise* (адекватна структура). «Альтернативний» лінгвістичний експеримент дозволяє адресатові виявити, що первинна структура перевантажує висловлення складним минулим часом та реактуалізацією референта *elle*: *Aussitôt que Birgitta (elle) se fut assise, elle commanda un troisième whisky*; близька структура, з одного боку, ускладнює МПВ надлишковим конектором *que*, з іншого боку, – не властива ідіостилію автора, який віддає перевагу звуженим конструкціям:

... *Maussade, elle ramena sur elle les pans de sa poussetine, cachant ses cuisses. [...] Excitée par l'alcool, elle sentit une onde significative [...]*

(12) *Elle, son amour aurait suffi à ma vie* (Littell, Les Bienveillantes).

У прикладі (12) однобазового трансформу автор використовує катафоричний «контрастивний займенник» (термін М. Шаролля) *elle*, ко-референтний детермінативу (*son*), для протиставлення двох фактів реальної дійсності:

Les types avec qui j'ai couché, je n'en ai jamais aimé un seul, je me suis servi d'eux, de leurs corps, c'est tout. Elle, son amour aurait suffi à ma vie.

(1) *Son amour aurait suffi à ma vie.*

(2) *(Mais) Elle, son amour aurait suffi à ma vie.*

Актуалізація стрижневої пропозиції можлива тільки при зміні мовного режиму інцидентності (фокалізації субстантива *amour*), тоді як ко(н)текстуалізація нового референта *elle* відповідає авторській комунікативній інтенції.

(13) *Leurs têtes !* (Conchon, Judith Therpauve ou les chiens qu'on écrase)

Еліптичне МПВ (13) ілюструє провал «альтернативного» лінгвістичного експерименту, оскільки воно характеризується недостатністю вираження в інтра- та інтерфрастичному ко(н)текстах. Згідно з правилами мовної гри II-го типу, автор обирає прийом ускладнення інтерпретації повідомлення, який унеможливує правильну зворотню реконструкцію синонімічного ряду та проведення вдалого лінгвістичного експерименту через те, що інтуїція підказує адресатові великий вибір можливих стрижневих структур: *il fallait voir, elle voulait voir, elle se représentait / s'imaginait, ne se représentait pas / ne s'imaginait pas* тощо *leurs têtes*. Навіть у широкому ко(н)тексті не актуалізуються імпліковані референти:

*Avec quel plaisir ne leur annonce-t-elle pas qu'elle a tout hypothéqué [...] !
Leurs têtes !*

*La tête de sa fille Jeanne, cette enfant qu'elle portait quand elle fut assez
inspirée (assez folle ?) pour sauter du train qui l'emmenait en déportation... [...]*

(14) **Je veux pêcher avec** (Renard, Poil de carotte).

Імплікований СОІ (непрямий додаток) наведеного МПВ відновлюється з претексту. Отже, первинна структура цього однобазового трансформу має такий вигляд: *je veux pêcher avec cet hameçon*. Ко(н)текстуальна адекватність преференціальної опції пояснюється анафоричною надлишковістю вже актуалізованого в пре- та посттекстах референта (*l'hameçon – ce petit outil d'hameçon – le – le – un hameçon – ce – ça*):

Elle leur passe l'hameçon qu'ils examinent curieusement. [...]

– Est-ce malin, ce petit outil d'hameçon ? [...]

Sœur Ernestine propose d'aller l'encrotter au loin [...]

*– Ah ! Mais non ! dit grand frère Félix, moi, je le garde. Je veux pêcher avec.
Bigre ! Un hameçon trempé dans le sang à maman, c'est ça qui sera bon.*

(15) **Paul, traqué, épouvané, grimaçant, courant, injuriant, ne riait plus aux anges** (Cocteau, Les Enfants Terribles).

У МПВ (15) полісинонімія реалізується суб'єктивними дієприкметниковими зворотами з експлікативним семантичним значенням. Синонімічні ряди перших двох двобазових трансформів є структурно ідентичними: *qui était traqué / épouvané* (стрижнева структура) → *étant traqué / épouvané* (структура, що наближається) → *traqué / épouvané* (адекватна структура). У межах ФСМ трьох ускладнювачів-Prp (дієприкметник теперішнього часу) також відбуваються аналогічні трансформаційні процеси: *qui grimaçait / courait / injuriait* → *grimaçant / courant / injuriant*. Таке скорочення дозволяє письменникові синтаксично «розвантажити» аналізовану мовленнєву інновацію та уникнути реактуалізації імпліцитно-експліцитного предиката-копули (*étant*).

У четвертому розділі «Синтаксична синонімія в поліпредикативних висловленнях» проаналізовано структурні, семантичні, прагматичні та стилістичні характеристики й подано типології мовленнєвих інновацій-моносинонімічних звужених, розширених та кількісно рівнокомпонентних сполучникових і безсполучникових ППВ, підрядних та матричних висловлень із різними головними лексемами; виявлено і досліджено найпоширеніші у французькій художній прозі ХХ – початку ХХІ століть структурно-семантичні типи полісинонімічних ППВ.

ППВ із СС розглянуто в дисертації як актуалізовані ко(н)текстуально адекватні моно- або полісуб'єктивні поліпредикативні (з імпліцитно-експліцитною предикацією в підрядному висловленні та експліцитною предикацією в матричному висловленні або з експліцитною предикацією в усіх частинах ППВ) преференціальні опції, що формуються в результаті віртуальної трансформації первинних синтагм та моно- і поліпредикативних сполучникових і безсполучникових пропозицій. Серед поліпредикативних структур із СС виокремлено:

1) контаміновані моносинонімічні конструкції (або частини сполучникових та безсполучникових ППВ): а) каузативні (з одинарною референціацією) (*faire* + Inf) та каузативно-рефлексивні (з подвійною референціацією) (*se faire* + Inf) імплікувальні (з прямою каузативністю) та неімплікувальні (з непрямою каузативністю); б) із предикатами перцепції (*entendre, voir, écouter* тощо + Inf) та з контролювальними предикатами (*dire, recommander, ordonner* тощо + D (*de*) + Inf) з активним та неактивним актантом інфінітива; в) імперсональні структури з деміактивним референтно недетермінованим суб'єктом дії-підметом (*il*), із детермінованим у контактному або дистантному ко(н)тексті деміактивним актантом-підметом (*ce*) та з активним референтно детермінованим або неактивним агенсом-COI, побудовані за такими структурними моделями: *il* + активний препозитивний або постпозитивний / неактивний COI + безособовий P (зворотні (що реконструюються в особові) та незворотні (з неможливою реконструкцією) структури) + Inf; *il* + активний препозитивний або постпозитивний / неактивний COI + P копула + Cp + D + Inf; *c'est* + Cp + активний або неактивний постпозитивний COI + D + Inf; *c'est* + Cp + D (*à*) + Inf (із суб'єктно-предикатним контролем інфінітива та предикатно-інфінітивним контролем Cp з імплікацією актанта інфінітива); конструкції з кількісною рівнокомпонентністю: *c'est* + номінальний елемент + Cp + D (*à*) + Inf та *savoir* + COD + D (*à*) + Inf із суб'єктно-предикатним контролем інфінітива та предикатно-інфінітивним контролем Cp з експлікацією суб'єкта дії інфінітива; розширено-контаміновані ППВ: *c'est* + Inf; г) ППВ типу P + COD + D + Inf із подвійним контролем складників контамінованих структур;

2) безсполучникові моносинонімічні поліпредикативні конструкції та безсполучникові частини ППВ: а) звужені умовні та умовно-концесивні синонімічні підрядні висловлення з різними ступенями ймовірності реалізації гіпотези, що маркується темпоральним планом висловлень, та зі збереженням або зміною (для безсуб'єктних конструкцій) мовного режиму інцидентії. Виявлено, що умовні мовленнєві інновації будуються за такими структурними моделями: S + P у кондиціоналі, P у кондиціоналі + S та NP (заперечний предикат) у кондиціоналі (специфічні еліптичні конструкції з ініціально-медіальним еліпсисом); умовно-концесивні підрядні частини ППВ, побудовані за схемами S + P у кондиціоналі, P у суб'юнктиві + S, P у суб'юнктиві з матричною частиною в індикативі + S (нетипова аграматизована структура); б) компресовані темпоральні суб'юнктивні підрядні висловлення; в) конденсовані ініціальні інфінітивні висловлення: D (*à* або *de*) + Inf (із причинно-наслідковим, умовним та темпоральним семантичними значеннями), D (прийменник однозначної семантики *sans, avant de, après* тощо) + Inf (із семантичним значенням послідовності або одночасності дій / подій), D (*pour*) + Inf (із семантичним значенням причини), ініціальні інфінітивні синтагми, уведені «препозиціональними субстантивами» (термін наш. – А. Л.) (*le temps, histoire* тощо), що заміщують темпоральний або експлікативний конектор, адвербіальні підрядні висловлення з прислівником *autant*-субститутом предикативної синтагми з активним або деміактивним,

референтно визначеним чи невизначеним актантом; г) розширені вказівним займенником та кількісно рівнокомпонентні інфінітивні структури зі зміною мовного режиму інциденції; г) ініціальні, медіальні та фінальні абсолютні дієприкметникові та дієприслівникові звороти; д) об'єктні (ті, що належать до додатка) дієприкметникові звороти; е) дієприкметникові підрядні висловлення, уведені темпоральними *D une fois, à peine* тощо з імплікацією актанта; є) дієприкметникові та дієприслівникові підрядні висловлення з імплікацією суб'єкта дії, який відновлюється (або ні) з дистантного ко(н)тексту; ж) номінальні, ад'єктивні та адвербіальні підрядні висловлення з пре- й інтерпозитивними *D une fois* та *à peine*;

3) сполучникові моносинонімічні мовленнєві інновації на рівні складників ППВ та цілого висловлення зі звуженням, розширенням стрижневої структури та кількісною рівнокомпонентністю: а) із синтаксичним оператором *que*: звужені на рівні висловлення структури з умовно-наслідковим, причинно-наслідковим та умовно-концесивно-наслідковим семантичними значеннями; кількісно рівнокомпонентні підрядні висловлення з умовним семантичним значенням; кількісно рівнокомпонентні ППВ з експлікативним семантичним значенням; ППВ, розширені анафоричними особовими займенниками (*le, en* тощо) у матричному висловленні, з ініціальною підрядною частиною зі сполучником *que*; б) кількісно рівнокомпонентні інверсивні умовні підрядні висловлення із синтаксичним оператором *si*; в) експлікативно-конклюдивні, експлікативно-причинні, експлікативно-уточнювальні та дійктивно-експлікативні ППВ, розширені презентативами: розколотими структурами (*c'est...que / qui, voilà / voici...que / qui, il y a...que / qui, j'ai...que / qui* тощо), псевдорозколотими структурами, або «конструкціями з поступовою специфікацією» (М.-Н. Рубо), які фокалізують два референти (*ce qui / que...(c)'est (que)*), нефокалізувальними презентативами (*voici / voilà que...*), що не специфікують окремого референта та слугують ініціаторами-виділювачами всього висловлення; г) нетипові аграматизовані ППВ, розширені інверсивним екзистенційним зворотом *est-ce*;

4) полісинонімічні моно- та політрансформаційні ППВ і частини ППВ: а) зі звуженням + звуженням денотативного ядра: контамінація + контамінація; *P pr* + контамінація; кондиціонал + *P pr / p*; *sans* + *Inf* + *P pr / p*; б) із розширенням + звуженням первинної структури: десемантизований предикат *aller* + *il faut*; екзистенційна конструкція *c'est* + *P pr / p*; презентативи *c'est...que / qui* або *ce que...c'est* + контамінація; в) із розширенням + розширенням стрижневої пропозиції: презентатив *c'est...que / qui* + анафоричний розширювач; типовий аграматизований презентатив: *c'est-y...que*; г) із кількісною рівнокомпонентністю + розширенням первинної структури: ініціальне підрядне висловлення з *que* + анафоричний займенник-розширювач у матричному висловленні. Рідше у сучасній французькій художній прозі трапляються полісинонімічні конструкції зі звуженням + розширенням, звуженням + кількісною рівнокомпонентністю та нетипові аграматизовані висловлення із фінальним еліпсисом після конекторів підрядності.

В аналізованих творах також виявлено велику кількість ППВ із потрійною та більше синонімією з такими найпоширенішими структурними моделями: звуження + розширення + звуження (+ звуження), звуження + звуження + розширення (+ звуження) та (рідше) звуження + звуження + звуження (+ звуження) та звуження + розширення / звуження (+ звуження / розширення) + кількісна рівнокомпонентність.

«Альтернативний» лінгвістичний експеримент дозволяє виявити ступінь ко(н)текстуальної пертинентності моно- та полісинонімічних ППВ, зворотно реконструйованих віртуальних трансформів та стрижневих пропозицій:

(16) *La machine une fois en route vous ne l'arrêtez plus* (Boudard, Mourir d'enfance).

Синонімічний ряд двобазового трансформу (16) із темпоральним семантичним значенням такий: *une fois que la machine est en route* (первинна пропозиція) → *une fois que la machine en route* (структура, що наближається) → *une fois la machine en route* (близька структура) → *la machine une fois en route* (адекватна структура). Автор спрощує підрядне висловлення, оскільки в претексті актуалізуються складні ППВ із конектором *que* та еліптичні структури з імплікацією екзистенційних зворотів, тобто спостерігається синтаксичне «урівноваження» дискурсивного фрагмента; водночас інтерпозиція темпорального D свідчить про бажання письменника закцентувати увагу читача на суб'єкті дії, а не на темпоральному відрізку її розгортання:

Une époque où j'étais malade, une veille de Noël, les chats fourrés m'ont remis au trou pour trois semaines, (c'était) un reliquat de peine que l'administration avait mal calculé. (Il y avait) Une peccadille que j'ai proposé d'accomplir après les fêtes. (C'était) Bernique. La machine une fois en route vous ne l'arrêtez plus.

(17) *Aurait-il pu finir par y arriver, dans une certaine mesure, ç'aurait été alors plus gai* (Beckett, Images pour finir encore et autres foirades).

Підрядне висловлення прикладу (17) у кондиціоналі минулого часу є членом такого синонімічного ряду: *s'il avait pu finir par y arriver* (стрижнева структура) → *il aurait pu finir par y arriver* (близька структура) → *aurait-il pu finir par y arriver* (адекватна структура). Непертинентність первинної та близької структур обумовлено комунікативним наміром автора актуалізувати висловлення з периферійними семами наслідку та питальності з метою виразити невпевненість у результаті дії персонажа розповіді: у претексті наявний модалізатор *peut-être*, що маркує сумнів одного з протагоністів у тому, чи варто було її здійснювати, підсилюючи інверсивну синонімічну побудову; посттекст становить своєрідний висновок-відповідь на поставлене запитання:

Ce n'est pas le moment de parler de ses torts, mais il a eu tort peut-être de ne pas persister dans ses efforts pour percer l'obscurité. Aurait-il pu finir par y arriver, dans une certaine mesure, ç'aurait été alors plus gai. Et tout pourra s'éclairer, d'un moment à l'autre, insensiblement d'abord et puis [...] de plus en plus [...]

(18) *Ce fut alors qu'un malaise indéfinissable la saisit* (Simonay, Les Enfants du volcan).

У цитованому ППВ із СС на рівні висловлення, розширеному розколотою структурою *c'est...que*, зі стрижневою пропозицією *alors un malaise indéfinissable*

la saisit фокалізується адвербіальний елемент (*alors*). Стратегії авторської мовної гри I-го типу (полегшення інтерпретації поданої інформації) розпізнаються адресатом завдяки інтерфрастичному ко(н)тексту. Пертинентність досліджуваного ППВ пояснюється тим, що в актуалізованій мовленнєвій інновації з'являється експлікативний семантичний нюанс, тоді як у первинній структурі йдеться про одночасність або послідовність подій:

À regret, elle jaillit de l'onde et se dirigea vers l'endroit où elle avait laissé ses vêtements. Ce fut alors qu'un malaise indéfinissable la saisit (темпорально-експлікативне ППВ) (*Alors un malaise indéfinissable la saisit* (темпоральна конструкція)). *Elle jeta un coup d'œil circulaire, affolée.*

(19) *En m'apercevant, il jette son clope réalisant illico que je suis le senior qui* (San-Antonio, Bouge ton pied que je voie la mer).

У полісинонімічному політрансформаційному ППВ (19) реалізується потрійне звуження на рівні висловлення: ініціальна компресія темпоральної стрижневої структури *quand / lorsqu'il m'aperçoit*; медіальна функціональна транспозиція причинної первинної пропозиції *parce qu'il réalise...* та фінальна супресія підрядного висловлення, що не експлікується ні в контактному, ні в дистантному ко(н)текстах. Пертинентність синонімічних структур із дієприслівниковою головною лексемою пояснюється синтаксичною складністю пре- і посттекстуальних ППВ та ідіостильовими рисами автора, який віддає перевагу кондесованим дієприслівниковим конструкціям. Фінальна еліптична нетипова аграматизована мовленнєва інновація ілюструє провал «альтернативного» лінгвістичного експерименту, оскільки адресат не в змозі зворотно реконструювати стрижневу пропозицію. Спираючись на свою інтуїцію та ко(н)текст, читач може висловити припущення щодо її структурного та лексичного наповнення:

Devant la porte du Fuente, un gros mec attend, en devisant avec un portier de nuit. [...] Sur le terre-plein, son bahut somnole dans une déglingue latine et rien qu'à le voir, j'éprouve déjà l'effondrement de sa banquette dans mes miches.

En m'apercevant, il jette son clope réalisant illico que je suis le senior qui (doit arriver, lui annoncer quelque nouvelle, lui remettre un paquet, etc.).

Sans un mot, je grimpe. La banquette s'effondre un peu plus bas que prévu, l'un des ressorts meurtrissant ma fesse droite.

Побудувати повну класифікацію полісинонімічних ППВ видається неможливим, ураховуючи різноманітність моделей синонімічних «дериваційних дерев», тобто синтаксичної та лексичної комбінаторики таких конструкцій.

ВИСНОВКИ

Системно-функціональний підхід до дослідження явища синтаксичної синонімії, запропонований у дисертації, полягає в інтегрованому комунікативно-когнітивному аналізі структурно-семантичних, прагматичних та стилістичних особливостей моно- і поліпредикативних конструкцій із синтаксичною моно- та полісинонімією на рівні синтагми та висловлення французької художньої прози ХХ – початку ХХІ століть з урахуванням теорії ментального кінетизму, що зумовив упровадження своєрідного алгоритму

поліаспектного вивчення синтаксичних синонімів. Концепцію дослідження становить конструктивістська епістемологія, в основі якої лежить феноменологія як метод пізнання буття та його структур і категорій, спрямований на онтологію.

Концепція, мета та завдання наукової праці обумовили дворівневу методологію дослідження: аналітичну та інтегративну, що виявила комплексний підхід до вивчення явища синтаксичної синонімії в континуумі мова → мовлення.

У процесі аналізу моно- та полісинонімічних синтагм і висловлень з'ясовано, що такі конструкції формуються в просторі кінетизму думки на осі оперативного часу каузації мовно-мовленнєвого акту згідно з триномом французького вченого Г. Гійома (розумові операції → мова → мовлення) у вигляді феноменологічно реконструйованих (розширених та кількісно рівнокомпонентних) і редукованих синтагм та моно- і поліпредикативних пропозицій у результаті поетапних когнітивних поліоперацій (діяльності психомеханізмів) на різних рівнях свідомості: деструкція та реконструювання буття і його структур та категорій (первинна свідомість) → сублінгвістичні схеми (глибинний шар вторинної свідомості) → первинні синтагми і пропозиції (поверхневий шар вторинної свідомості) → вторинні однобазові та двобазові синонімічні трансформи (поверхневий шар вторинної свідомості) з відмінним сигніфікативним і зі схожим денотативним значеннями. Віртуальні синонімічні структури актуалізуються на фінальному етапі каузації мовно-мовленнєвого акту як ко(н)текстуально пертинентні преференціальні опції-функціонально транспоновані (зі зміною обсягу, рівною кількістю лексичних елементів або з конверсією) та нетранспоновані мовленнєві інновації з номінальною, вербальною, дієприкметниковою, дієприслівниковою, прономінальною, нумеральною, ад'єктивною та адвербіальною головними лексемами з асиметрією сигніфікативного та денотативного значень та зі збереженням (екстеріоризація та фокалізація аналогічних зі стрижневою структурою референтів (семантичне ядро = синтаксичне ядро)) або зміною (імплікація окремих компонентів первинної структури й експлікація та / або фокалізація нових референтів (семантичне ядро ≠ синтаксичне ядро)) мовного режиму інциденції. Елементи синонімічних конструкцій, які виконують транспредикативні функції (непоняттєві частини мовлення), та деякі темпоральні прислівники слугують стимуляторами ідентифікації референта-головної лексеми.

Формування синонімічних конструкцій відбувається в межах функціонально-семантичного макрополя, яке містить мікрополе первинної структури і мікрополя синонімічного ряду синтаксично та семантично нюансованих приблизної структури, структури, що наближається, близької, подібної та ко(н)текстуально адекватної структур, що продукуються в різних комунікативних ситуаціях у вигляді людичних або нелюдичних граматизованих (нормативних) та аграматизованих (типових і нетипових ненормативних) функціональних доміант із різними емерджентними (незапрограмованими) ко(н)текстуальними значеннями.

Виявлено, що на рівні синтагм та пропозицій реалізується часткова синтаксична синонімія, що формується під час третього (фразового) перехвату (зупинки) руху думки, оскільки у складних мовно-мовленнєвих знаках актуалізується сукупність віртуальних референтів, що унеможлиблює появу абсолютної синонімії. З'ясовано, що синтаксична синонімія вступає в родо-видові відношення з перифразуванням, яке включає різні види мовленнєвих інновацій-результату трансформаційних процесів, та в ієрархічні відношення з узагальненою котекстуально-ко(н)текстуальною полісемією.

Дослідження підтвердило, що в процесі каузації людичних мовленнєвих інновацій автор використовує три типи мовної гри: а) актуалізація синонімічних розширених або кількісно рівнокомпонентних граматизованих конструкцій; б) реалізація граматизованих та аграматизованих структур із недостатністю вираження; в) екстеріоризація типових і нетипових аграматизованих висловлень; залежно від ідіостильових особливостей певного періоду його творчості та з метою полегшення або ускладнення інтерпретації повідомлення адресатові.

Реципієнт, спираючись на свою інтуїцію, що визначено в дисертаційній роботі як узагальнювальне поняття, що включає сукупність механізмів передлінгвістичної, лінгвістичної та дискурсивної інтуїції, які діють на рівні різних складників триному породження мовно-мовленнєвого акту, у процесі спостереження мовленнєвих інновацій залучається до одnobічної та подвійної двобічної мовних ігор з метою розпізнати комунікативну інтенцію автора, правильно інтерпретувати повідомлення та визначити ступінь ко(н)текстуальної пертинентності кожного члена синонімічного ряду, використовуючи стратегію зворотної реконструкції (мовлення → мова) віртуальних трансформаційних процесів та підстановку в аналізований ко(н)текст вторинних та первинної структур, тобто «альтернативний» лінгвістичний експеримент, що може виявитися як успішним, так і невдалим у випадку з недостатністю вираження або реалізації певних нетипових аграматизованих преференціальних опцій у контактному та / або дистантному ко(н)текстах.

Доведено, що зворотну реконструкцію синонімічних мовленнєвих інновацій можливо здійснити тільки до первинної структури, яка формується в поверхневому шарі вторинної свідомості, оскільки передлінгвістичні неусвідомлені когнітивні поліоперації та процес побудови сублінгвістичних схем, що відбувається в підсвідомому шарі вторинної свідомості, не доступні для аналізу адресата.

Комплексне дослідження корпусу прикладів французької художньої прози ХХ – початку ХХІ століть дозволило побудувати загальну структурно-семантичну типологію МПВ із різними головними лексемами із синтаксичною моно- та бісинонімією та поліпредикативних структур із синтаксичною моно- та бісинонімією на рівні матричного, підрядного, частини безсполучникового та цілого висловлень. В аналізованих творах виявлено значну кількість МПВ та ППВ із потрійною і більше синонімією, які неможливо класифікувати, ураховуючи різноманітні структурні моделі та лексичну комбінаторику таких конструкцій.

Залучення процедури кількісних підрахунків дозволило виявити тенденції актуалізації аналізованих типів МПВ та ППВ у 72 французьких прозаїків. Той факт, що найбільшого поширення набули компресовані, ускладнені або неускладнені дієприслівниковим / суб'єктивним дієприкметниковим зворотами монопредикативні структури, компресовані поліпредикативні конструкції із безсполучниковим підрядним висловленням з інфінітивом-присудком, вербальні монопредикативні побудови з прономінальним розширенням та розширені сполучникові поліпредикативні структури і підрядні висловлення, доводить співіснування двох протилежних феноменів у сучасному французькому художньому дискурсі: економії та надлишковості мовленнєвих засобів вираження думки згідно з певним прагматичним плануванням розповіді, ідіостильовими особливостями та тактиками авторської мовної гри.

Представлена дисертаційна робота відкриває перспективи для нових пошуків у галузі теоретичної граматики, стилістики, інтегративної прагматики та семіозису. Предметом майбутніх студій можуть стати синонімічні та лексико-синонімічні структури сучасної французької публіцистики та медійного дискурсу, оскільки це дозволить глибше висвітлити структурно-функціональні особливості аналізованих дискурсивних формацій і тенденції еволюції різних жанрів французької мови.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографія:

1. Лепетюха А. В. Моно- та поліпредикативні висловлення із синтаксичною синонімією (на матеріалі французької художньої прози ХХ – початку ХХІ століть) : монографія. Харків : Видавництво Іванченка, 2020. 344 с.

Статті у фахових виданнях, які входять до міжнародних наукометричних баз даних Scopus та Web of Science:

2. Лепетюха А. В. Функционально-семантическое поле синтаксической синонимии (на материале современного французского языка). *Вестник Томского государственного университета. Серия : Филология*. 2017. № 48. С. 48–56 (Scopus та Web of Science).

3. Lepetiukha A. Jeu linguistique lecteur → auteur comme instrument d'interprétation des structures synonymiques dans la prose française contemporaine. *Studii și cercetări filologice. Seria limbii române. Émetteurs et récepteurs*. 2017. Vol. 1. n° 22. P. 45–55 (Scopus).

4. Лепетюха А. В. Синонімічні синтагми та висловлення як феноменологічно реконструйовані мовленнєві інновації (на матеріалі сучасної французької художньої прози). *Psycholinguistics. Психолінгвістика. Психолінгвістика : зб. наук. праць. Серія : Філологія*. 2019. Вип. 25 (2). С. 181–196 (Web of Science).

Статті в іноземних наукових фахових виданнях, які входять до міжнародних наукометричних баз даних:

5. Лепетюха А. В. Компрессированные монопредикативные высказывания с адъективной, причастной и деепричастной ключевыми лексемами (на материале современной французской художественной прозы). *Science and Education a New Dimension. Philology*. 2018. VI (42). n° 149. С. 44–47.

6. Лепетюха А. В. Компрессированные номинальные монопредикативные структуры с синтаксической синонимией на уровне синтагмы и высказывания (на материале современной французской художественной прозы). *Polilog. Studia Neofilologiczne*. 2018. n° 8. S. 203–216.

Статті в наукових фахових виданнях України, які входять до міжнародних наукометричних баз даних:

7. Лепетюха А. В. Синтаксична синонімія і полісемія (на матеріалі сучасної французької художньої прози). *Лінгвістичні дослідження : збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди*. 2016. Вип. 44. С. 56–60.

8. Лепетюха А. В. Типологія моно- та поліпредикативних висловлень із синтаксичною синонімією (на матеріалі сучасної французької художньої прози). *Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Філологічні науки»*. 2016. Вип. 2 (12). С. 227–231.

9. Лепетюха А. В. Компресовані адвербіальні монопредикативні висловлення з синтаксичною синонімією (на матеріалі сучасної французької художньої прози). *Лінгвістичні дослідження : збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди*. 2017. Вип. 45. С. 77–82.

10. Лепетюха А. В. Континуум перифразування – синтаксична синонімія у дихотомії мова – мовлення (на матеріалі сучасної французької художньої прози). *Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія «Філологія»*. 2017. Т. 20. Вип. 1. С. 134–141.

11. Лепетюха А. В. Референціальні відношення при синтаксичній синонімії (на матеріалі сучасної французької художньої прози). *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка : Філологічні науки*. 2017. Вип. 43. С. 107–111.

12. Лепетюха А. В. Розширені синонімічні сполучникові поліпредикативні структури та підрядні висловлення (на матеріалі сучасної французької художньої прози). *Вісник Запорізького національного університету : Збірник наукових праць. Філологічні науки*. 2017. № 2. С. 101–111.

13. Лепетюха А. В. Синонімічні монопредикативні висловлення з контамінацією (на матеріалі сучасної французької художньої прози). *Вісник Черкаського університету. Серія : Філологічні науки*. 2017. Кн. 2. № 1. С. 90–97.

14. Лепетюха А. В. Каузативні висловлення з синтаксичною синонімією (на матеріалі французької художньої прози ХХ-го – ХХІ-го століть). *Наукові*

праці : наук. журн. Серія «Філологія. Мовознавство». 2017. Т. 299. Вип. 287. С. 59–63.

15. Лепетюха А. В. Монопредикативні вербальні синонімічні структури з ініціальним, медіальним та фінальним еліпсисом (на матеріалі сучасної французької художньої прози). *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія : Філологічні науки*. 2018. Вип. 281. С. 85–93.

16. Лепетюха А. В. Моносинонімічні підрядні висловлення безсполучникових умовних поліпредикативних структур (на матеріалі сучасної французької художньої прози). *Записки з романо-германської філології*. 2019. Вип. 1 (42). С. 56–69.

17. Лепетюха А. В. Типи та стратегії авторської мовної гри у процесі каузації конструкцій із синтаксичною синонімією (на матеріалі французької художньої прози ХХ-го століття). *Науковий вісник Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія : «Філологічні науки (мовознавство)»*. 2019. № 11. С. 77–82.

18. Лепетюха А. В. Поліпредикативні полісинонімічні висловлення (на матеріалі французької художньої прози ХХ – поч. ХХІ ст.). *Вісник Університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Філологічні науки»*. 2019. Вип. 2 (18). С. 221–231.

Статті в наукових фахових виданнях України:

19. Лепетюха А. В. Синтаксична синонімія як мовленнєва інновація (на матеріалі сучасної французької художньої прози). *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Іноземна філологія. Методика викладання іноземних мов»*. 2016. Вип. 84. С. 51–56.

20. Лепетюха А. В. Сполучникові поліпредикативні висловлення з компресією та кількісною рівнокомпонентністю як мовленнєві інновації із синтаксичною синонімією (на матеріалі французької художньої прози ХХ століття). *Філологічні науки : зб. наук. праць*. 2017. Вип. 26. С. 62–68.

21. Лепетюха А. В. Монопредикативні висловлення, ускладнені синонімічними дієприслівниковим або суб'єктним дієприкметниковим зворотами (на матеріалі сучасної французької художньої прози). *Мова : класичне – модерне – постмодерне*. 2018. Вип. 4. С. 129–141.

АНОТАЦІЯ

Лепетюха А. В. Синтаксична синонімія у французькій художній прозі ХХ – початку ХХІ століть. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філологічних наук за спеціальністю 10.02.05 – «Романські мови». – Київський національний університет імені Тараса Шевченка, МОН України. – Київ, 2020.

У дисертації запропоновано новий комплексний системно-функціональний підхід до дослідження явища синтаксичної синонімії у французькій художній прозі ХХ – початку ХХІ століть. У роботі виявлено

механізми феноменологічної побудови і трансформації синтаксичних синонімів та зворотно реконструйовано мікрополя віртуальних синонімічних рядів у межах функціонально-семантичного макрополя; визначено особливості референціальних відношень у висловленнях із синтаксичною синонімією; встановлено взаємозв'язки між синтаксичною синонімією та полісемією і перифразуванням; висвітлено семантико-синтаксичні та прагматичні особливості граматизованих та типових і нетипових аграматизованих звужених, розширених та кількісно рівнокомпонентних преференціальних опцій; побудовано типології моно- та полісинонімічних монопредикативних та сполучникових і безсполучникових поліпредикативних висловлень із різними головними лексемами; виокремлено різні види авторської мовної гри в процесі породження синтаксичних синонімів та стратегії полегшення і ускладнення інтерпретації синонімічних мовленнєвих інновацій адресатові; шляхом альтернативного лінгвістичного експерименту визначено ступінь ко(н)текстуальної пертинентності членів віртуального синонімічного ряду.

Ключові слова: альтернативний лінгвістичний експеримент, ко(н)текстуальна пертинентність, мовленнєва інновація, моно- та поліпредикативне моно- та полісинонімічне висловлення, преференціальна опція, синтаксична синонімія.

АННОТАЦІЯ

Лепетюха А. В. Синтаксическая синонимия во французской художественной прозе XX – начала XXI столетий. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени доктора филологических наук по специальности 10.02.05 – «Романские языки». – Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, МОН Украины. – Киев, 2020.

В диссертации предложен новый комплексный системно-функциональный подход к исследованию явления синтаксической синонимии во французской художественной прозе XX – начала XXI столетий. В работе раскрыты механизмы феноменологического построения и трансформации синтаксических синонимов и обратно реконструированы микрополя виртуальных синонимических рядов в рамках функционально-семантического макрополя; определены особенности референциальных отношений в высказываниях с синтаксической синонимией; установлены взаимосвязи между синтаксической синонимией и полисемией, а также перифразированием; выявлены семантико-синтаксические и прагматические особенности грамматизированных и типичных и нетипичных аграмматизированных компрессированных, расширенных и количественно равнокомпонентных преференциальных опций; построены типологии моно- и полисинонимических монопредикативных и союзных и бессоюзных полипредикативных высказываний с разными ключевыми лексемами; выделены разные виды авторской языковой игры в процессе порождения синтаксических синонимов и стратегии облегчения и усложнения интерпретации синонимических речевых инноваций адресату; с помощью альтернативного

лингвистического эксперимента определена степень ко(н)текстуальной pertinентности членов виртуального синонимического ряда.

Ключевые слова: альтернативный лингвистический эксперимент, ко(н)текстуальная pertinентность, моно- и полипредикативное моно- и полисинонимическое высказывание, преференциальная опция, речевая инновация, синтаксическая синонимия.

ABSTRACT

Lepetiukha A. V. Syntactic synonymy in French fiction of the XXth – the beginning of the XXIst centuries. – Qualification thesis. Manuscript.

Doctor of Philology thesis, Specialty 10.02.05 – «Romance languages». – Taras Shevchenko Kyiv National University, Ministry of Education and Science of Ukraine, Kyiv, 2020.

The thesis offers a new complex systemic-functional approach to the study of the phenomenon of syntactic synonymy in French fiction of the XXth – the beginning of the XXIst centuries which builds on the theory of mental kineticism and consists in integral communicative-cognitive analysis of structural-semantic, pragmatic and stylistic properties of mono- and polypredicative constructions with syntactic mono- and polysynonymy at the syntagmatic and utterance levels.

The thesis has revealed the mechanisms of the phenomenological construction and transformation of syntactic synonyms. It has proved that these structures are formed in the space of mental kineticism on the segment of the operating time of speech act causation according to the trine of French linguist G. Guillaume: mental operations → language → discourse in the form of one-basic (with one terminal chain) and two-basic (with several terminal chains) syntagmata and mono- and polypredicative propositions in the consequence of staged cognitive polyoperations at different levels of consciousness (destruction and reconstruction of structures and categories of being (primary consciousness) → sublinguistic scheme (subconscious stratum of secondary consciousness) → primary structure (surface stratum of secondary consciousness) → secondary synonymic transforms (surface stratum of secondary consciousness)) within the semantic-functional macrofield including the microfields of primary and syntactically and semantically nuanced approximating, approaching, close, similar, co(n)textually adequate structures.

The research has elucidated the semantic-syntactic and pragmatic properties of actualized co(n)textually pertinent constructions in the form of ludic and non-ludic grammaticalized and typical or atypical agrammaticalized compressed, extended and quantitatively equacomponential preferential options with different head lexemes and with the preservation or change of the linguistic mode of incidence.

The analysis has confirmed that in the process of causation of ludic discourse innovations an author uses three types of linguistic games: a) actualization of synonymic extended and quantitatively equacomponential grammaticalized structures; b) realization of grammaticalized and agrammaticalized constructions with insufficiency of expression; c) exteriorization of typical or atypical agrammaticalized preferential options; according to the strategies of simplification or complication of interpretation of synonymic structures and to idiosylistic characteristics.

The study has proved that in the process of observation of discourse innovations a recipient is engaged in unilateral and double bilateral linguistic games with the purpose to correctly interpret the author's communicative intention and to determine the degree of co(n)textual pertinence of the members of the synonymic chain using the strategy of inverse reconstruction of systemic transformational processes and the alternative linguistic experiment which may be unsuccessful in the case of insufficiency of expression or the actualization of some atypical agrammaticalized structures in the immediate or / and distant co(n)texts.

The thesis has established the typologies of mono- and polysynonymic monopredicative and conjunctive and asyndetic polypredicative constructions at the syntagmatic and utterance levels. Utterances with triple and more synonymy are impossible to classify considering the diversity of models of «derivational trees», that is the syntactic and lexical combinatorics of these constructions.

The quantitative analysis has revealed that in the French fiction of the XXth – the beginning of the XXIst centuries, among the most frequent constructions there are compressed monopredicative structures complicated or non-complicated with gerundial / subject participial (related to the subject) structures, compressed polypredicative utterances with an asyndetic subordinate clause with infinitive and pronominally extended monopredicative verbal utterances or conjunctive polypredicative utterances extended by presentatives. This fact confirms that in modern French fiction there is the coexistence of the two tendencies – economy and redundancy of means of expression of author's thought.

The methodology of the research of syntactic synonymy analytical and integrative approaches including has allowed reaching all the aims set in this study.

Key words: alternative linguistic experiment, co(n)textual pertinence, discourse innovation, mono- and polypredicative mono- and polysynonymic utterance, preferential option, syntactic synonymy.

Формат 60 x 84 ^{1/16}. Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman.
Друк цифровий. Ум. друк. арк. 1,9.
Наклад 100 прим. Зам. №02-12.

Видавництво МОНОГРАФ

ФОП Іванченко І. С.

пр. Тракторобудівників, 89-а/62, м. Харків, 61135.

Тел.: +38 (050/093) 40-243-50.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців, виготівників та розповсюджувачів
видавничої продукції серія ДК № 4388 від 15.08.2012 р.

www.monograf.com.ua

